

Nenad Cambi – Miroslav Glavičić – Željko Miletić – Joško Zaninović

BURNUM

Imperatores militesque

KRKA

Nacionalni park • National park

BURNUM – Imperatores militesque

BURNUM – Katalozi i monografije III

Nakladnik:

JAVNA USTANOVA

„NACIONALNI PARK KRKA“

Za nakladnika:

TONČI RESTOVIĆ

Autori:

Nenad Cambi, Miroslav Glavičić,

Željko Miletić, Joško Zaninović

Uredništvo:

Frederik Levarda, Drago Marguš,

Nataša Zaninović

Fotografije:

Arhiva JU NP Krka

Ilustracije:

Svjetlana Olujić Tomaić

Lektura:

Antonia Tomić

Prijelom i grafičko oblikovanje:

Ante Filipović Grčić

Tisak:

Tiskara Zelina

Naklada:

400

Šibenik 2014.

Projekt Burnum realiziraju:

JAVNA USTANOVA

„NACIONALNI PARK KRKA“

GRADSKI MUZEJ DRNIŠ

SVEUČILIŠTE U ZADRU

Katedra za antičku arheologiju

SVEUČILIŠTE U BOLOGNI

Odjel za arheologiju

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem

Imperatores militesque **BURNUM**

BURNUM

Imperatores militesque

Ujeku građanskog rata, nakon bitke kod Farsala u kojoj je Cezar pobijedio Pompeja Velikog, glavnina preostalih pompejanskih snaga koncentrirala se u Iliriku, rimskoj provinciji na Jadranskom moru, nasuprot Italije. Zapovjednici tih snaga postizali su značajne pomorske i pješачke vojne uspjehe, provincija je bila devastirana, pa je Cezar 48. g. prije Krista svom kvestoru Kvintu Kornificiju poslao kopnom iz sjeverne Italije u pomoć legata Aula Gabinija s 3.000 konjanika i 15 kohorti pješaka. Prolaz kroz teritorij Rimljanima lojalnih Liburna, tada na Cezarovoj strani, bio je lagan i siguran do Burnista, zajednice na rijeci Krki, na granici prema pompejanskim saveznicima, borbenim Delmatima. Strateška važnost prijelaza preko kanjonske rijeke do danas ima vojni značaj, pa možemo pretpostaviti da su već tada u Burnumu podizani privremeni logori kakvi su uobičajeni tijekom rimskih ratnih kampanja. Slijedio je prolaz kroz delmatski teritorij, pored Promone u smjeru Sino-dija. Na tom putu, Gabinijevu vojsku, koja na teškom terenu u klancu potoka Vrbe, očito nije osigurala bokove, dočekali su u zasjedi Delmati i strahovito porazili. Ubili su dvije tisuće vojnika, 38 centuriona i 4 tribuna, te im nanijeli veliku sramotu otevši bojne znakove. Pola stoljeća kasnije August se u djelu *Res gestae Augusti*, navodeći svoje najveće uspjehe, ponosno pohvalio da je vratio legijske bojne znakove od Delmata. Učinio je to tijekom ratnih operacija koje je vodio od 35. do 33. na prostoru između Alpa, Dunava i Jadrana. Važno mu je bilo da legionarima dokaže kako posjeduje iznimne vojničke vrline i zapovjedničke sposobnosti, kao i Marko Antonije, njegov partner u podjeli svjetske vlasti s kojim će se uskoro sukobiti, koje će ga nešto kasnije dovesti na prijestolje kao „prvoga među jednakima“ (*princeps inter pares*). Burnum je 34. pr. Kr. sigurno bio važno Oktavijanovo (Augustovo) uporište iz kojeg je krenuo prema susjednoj Promoni u rat s Delmatima. Žilavi Delmati iz utvrde koju

su Rimljani opkolili golemim kamenim nasipima izvodili su prepade, pa se dogodilo da je jedna od kohorti panično pobjegla. Strah koji se uvukao rimskim vojnicima u kosti, August je suzbio vlastitim primjerom, jurišajući na neprijatelja ispred sviju, ali i tako što je naredio decimaciju osramoćenih rimskih postrojbi. Svakog desetog vojnika vlastiti su drugovi šibali do smrti. U žestokim sukobima Oktavijan je bio ranjen u koljeno pa se preko zime oporavljao u Rimu. Sljedeće godine pobjedonosno je završio rat s Delmatima. Prije Oktavijanovih ratovanja, premda je Rim zagospodario golemim prostorom, od Hispanije i Galije na zapadu do Sirije na Istoku, provincija Ilirik još uvijek se sastojala od nekoliko naselja, rimskih vojnih mostobrana, na uskom pojasu zemlje uz obalu. Oktavijan je provinciju proširio u kontinentalnu unutrašnjost, anektirajući teritorije naroda Japoda, Ditiona, Delmata, Mezeja, Dezidijata i drugih. Izbivši na Dunav, Rimu je po prvi puta otvorena kopnena komunikacija između zapadnih i istočnih provincija. To što se u Iliriku vojnicima dokazao kao izvrstan ratnik i strateg, koji je dijelio svakodnevne teškoće s običnim vojnicima i tako stekao njihovu privrženost, bilo je presudno za pobjedu u nadolazećem građanskom ratu. Trijumf je proslavio tek 29. g. pr. Kr., nakon što je pobijedio Marka Antonija i Kleopatru u pomorskoj bitci kod Akcija 31. g. i anektirao Egipat. Postao je gospodar rimskog svijeta, Senat mu je 27. pr. Kr. dodijelio počasni naslov *Augustus*, što je događaj koji označava početak carskog perioda rimske povijesti.

Sukobi s Delmatima i drugim iliričkim narodima i dalje su povremeno izbijali, a od 6. do 9. godine prvog stoljeća kulminirali su u golemom ratu koji je u povijesti poznat pod nazivom *Bellum Batonianum*. O panici koja je zbog pobune u Iliriku zavladała u Senatu svjedoči Augustova izjava kako će ustanici za deset dana biti u

Rimu ne poduzmu li se krajnje mjere. U četiri godine toga rata Rimljani su angažirali petnaest legija i pomoćne postrojbe još tolike snage, sveukupno barem 150.000 vojnika, jer prema kroničaru Svetoniju bio je to „najteži rimski rat nakon Punskih“. To je ilustrirano brojnim slikovitim epizodama hrabrosti, žrtvovanja i izdajstava uvijek borbenih balkanskih muškaraca i žena. August tada nije boravio u Iliriku, ali na terenu su bili njegovi najbolji rimski generali, među kojima se isticao budući rimski car Tiberije. On je doveo legije iz Bohemije (današnja Češka), jer je u novim okolnostima odustao od operacije vojnog osvajanja tog prostora. Ratne operacije u Iliriku u početku su se odvijale u kontinentalnom panonskom prostoru, jer su pobunu pokrenuli narodi Dezidijata i Breuka, da bi se težiše kasnije prenijelo bliže jadranskoj obali, na delmatski prostor. Kad se Baton Dezidijatski predao Tiberiju, objasnio je uzroke pobune riječima da su Rimljani poslali vukove za čuvare ovčama. Univerzalni vizualni simbol rimske pobjede bio je tropej – stablo okljaštrenih grana na koje bi se ovjesila oprema i oružje pobijeđenog neprijateljskog vojskovođe, a sa strana su bili privezani barbarski vojnici. Namjena tropeja bila je posredstvom Jupitera kanalizirati snagu i potentnu energiju neprijatelja u rimskog vojskovođu i povećati moć i bogatstvo rimskog naroda. *Tropaeum*, simbol rimske pobjede u Iliriku, bio je moguće postavljati na više mjesta, a zasigurno u Tiluriju gdje su pronađeni njegovi kameni ostatci.

Kada su Augustu bili podvrgnuti bojni znakovi Hispanaca, Gala i Ilira, on je proklamirao rimski mir (*pax Romana*). Da bi osigurao mir u provinciji Ilirik, za čiji se dio od Jadrana do Save uobičajio naziv Dalmacija, pred kraj života dao je napraviti niz utvrda posred teritorija koji je nastavio pokoreni narod Delmata. Sustav s dva legijska tabora (*castra Burnum* i *castra Tilurium*) i barem pet pomoćnih kaštela, s

manjim isturenim tvrđavama i stražarnicama, bio je povezan mrežom rimskih vojnih cesta koje su dovršene nakon Augustove smrti 14. godine, tijekom prvih godina vladanja njegova nasljednika i adoptivnog sina Tiberija.

Vojska u Dalmaciji garantirala je isto tako mirnu mobilizaciju delmatskih, breučkih i drugih mladića u kohorte koje su poslone u udaljene provincije da bi poslužile kao tampon prema drugim nepokorenim narodima na rubovima rimske države. U Iliriku je tako planski nestao sloj mladih, buntovnih ljudi, a s njima i mogućnost nove pobune. Garnizoni s petnaestak tisuća vojnika dodatno su ojačani sustavnim

naseljavanjem veterana na plodna depopularizirana i konfiscirana područja. Na desnoj strani rijeke Krke i nasuprot centralnog naselja autohtonih Burnista, smještenog na gradini Puljane, sagrađen je stalni kameni legijski logor. Legijski teritorij pružao se uz desnu obalu rijeke Krke i bio je pokriven satelitskim utvrdicama, omogućavajući kontrolu najvažnijih prometnih točaka: planinskih prijevoja, riječnih prijelaza s mostovima, cestovnih komunikacija i luke na rijeci Krki u obližnjem gradu Skardoni. Teritorij je bio potreban i za opskrbu legionara drvima, glavnim ogrijevom potrebnim za svakodnevno pripremanje obroka. Dnevna vojnička dužnost bila je sječa drva.

Na legijskim livadama napasali su se konji i vučne životinje, ali i goveda, ovce i druga stoka. Analiza životinjskih kostiju pronađenih tijekom recentnih arheoloških istraživanja pokazala su da je važan dio prehrane vojnika činila i lovna divljač kojom je obilovao teritorij Burnuma. I u miru su vojnici morali biti zaposleni da im na um ne bi padale buntovne misli i druge nepodopštine, također da bi se jačala vojnička stega a legija zadržala svakodnevnu funkcionalnost. Tacit piše kako je car Tiberije poslao u Ilirik princa Druza Mlađeg da bi se priučio vojničkom životu, obučavao u vojnim vještinama i stekao popularnost među vojnicima. O njegovom gotovo trogodišnjem boravku u provinciji svjedoči nekoliko natpisa i kipova prema kojima smo rekonstruirali opseg njegovih aktivnosti.

Aglomeracija Burnum tijekom prvog stoljeća brojila je petnaest do dvadeset tisuća stanovnika (vojnici, veterani, domorodačko stanovništvo, naseljenici) pa je, uz koloniju Jader (današnji Zadar) na obali, daleko najveće naselje u cijeloj rimskoj Liburniji, tj. u sjeverozapadnom dijelu provincije Dalmacije. Vojska i sve oko vojske činili su pravi etnički lonac u kojem su se amalgamirali ljudi iz cijelog rimskog svijeta. Najviše veterana i vojnika XI. legije koja je boravila u Burnumu bilo je iz keltskog prostora sjeverne Italije, ali su dolazili i iz Galije, Makedonije i s Istoka. U pomoćnim postrojbama na službi u Burnumu bili su vojnici su bili Hispanije, Sirije i alpskih krajeva. Žene i djeca vojnika, makar će legitimnost steći tek nakon dvadesetogodišnje profesionalne službe i časnog otpusta njihovih muževa i očeva, stizali su za njima i živjeli u naselju koje se spontano formiralo oko logora, u tzv. kanabama. Trgovci i obrtnici svih profila dolazili su potražiti poslovnu priliku iz najudaljenih krajeva rimskog svijeta. Njihovo podrijetlo arheolozi prepoznaju na natpisima prema specifič-

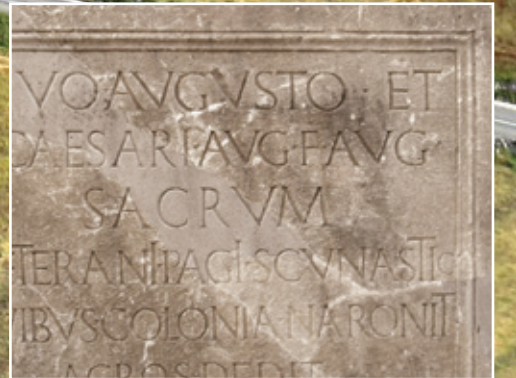

nim osobnim imenima i zato jer često navode svoje podrijetlo. Jednog od njih koji se zavjetovao da će posvetiti mali žrtvenik Jupiteru u Burnumu (ne navodeći pri tom pravi razlog svoje dedikacije, možda za zdravlje ili zbog vizije) vrhovnog je rimskoga boga nazvao specifičnim imenom koje ga određuje kao doseljenika iz Kampanije u Italiji. Miješanje ljudi, običaja, svjetonazora i vjerovanja dovodilo je do kohezivnih procesa u cijelom Carstvu, zahvaljujući državnim institucijama i osobito figuri samoga cara, koji je zahvaljujući imperijalnoj propagandi bio sveprisutni prvak i vođa rimskog naroda. Car Tiberije osobito je zaslužan za širenje carskog kulta njegova adoptivnog oca Božanskog Augusta (*Divus Augustus*).

Legijski teritorij nije bio osobito bogat plodnim zemljištima, stoga je dio naseljenih veterana živio od mogućnosti koje im je pružala rijeka. Ona je obilovala ribom, a brzice i slapovi bili su pogodni za izgradnju vodenica, stupa i drugih instalacija. Nadgrobnih spomenika veterana pronađeni su uklesani u stijene u kanjonu rijeke Krke kod Roškog slapa. Stela veterana Aula Sentija pronađena je u selu Mratovu, na visoravni iznad kanjona Krke, gdje je bila njegova grobna parcela, nedaleko sela u kojem je živio. Tekst neobično precizno opisuje mjesto gdje je Sentije umoren: u malom polju uz rijeku Krku (*Titius flumen*), kod *duge stijene* (*petra longa*). Možemo samo nagađati razloge tog ubojstva, možda je to bila svađa oko međa. Posjedovni odnosi zauzimali su krupno mjesto u rimskom ustavu, *Zakoniku dvanaest ploča*, napisanom još u 5. st. pr. Kr, a bili su uobičajeni predmet parničenja. Peregrinske zajednice, tj. slobodni stanovnici autohtonog podrijetla koji još nisu postigli rimsko građansko pravo redovito su se sporili oko granica, a vrhovni autoritet koji je donosio odluke o njihovom razgraničavanju bio je namjesnik provincije Dalmacije sa sjedištem

u Saloni. Naravno, on nije izlazio na teren, nego su njegove odluke provodili povjerenici (*iudices*), najčešće centurioni XI. i VII. legije, čija su imena više puta spomenuta na međašnim/terminacijskim natpisima u provinciji Dalmaciji.

Sigurno je da su veterani živjeli i od zanatskih djelatnosti. Spomenuti nadgrobni spomenici veterana i vojnika umrlih tijekom službe, kao i votivne are, svjedoče da je u Burnumu postojala velika klesarska radionica. Ona je proizvodila i stele, uspravne kamene nadgrobne ploče, na kojima su ispod natpisnog polja, često prikazivani simboli vojničke specijalizacije i zanata. Prepoznamo tesare (sjekira, tesla, pila), kovače (čekić, kliješta, nakovanj), lječnike (medicinski pribor) i druge. Ako su uz rub stele bili prikazani legijski i kohortalni znakovi to je značilo da je pokojni vojnik bio jedan od znakonoša (*signifer*, *aquilifer*, *imaginifer*). Na spomenicima centuriona znao je biti prikazan *vitis*, štap napravljen od grane ili isprepletenog pruća vinove loze koji je bio simbol njegova časničkog položaja. I časnici i obični vojnici prikazivali

su odličja koja su primali za podvige u službi: *torques* je bila masivna ogrlica, *armillae* su narukvice, a *phalerae* medalje koje su se vješale o mrežu remenja i bile privezane iznad oklopa na prsima. U Burnumu su tijekom sustavnih arheoloških istraživanja u slojevima iskopane zemlje pronalazeni i takvi predmeti. Legijski konjanici i oni u auxilijarnim alama znali su naručiti svoj konjanički portret a sirijski streljari iz II. kohorte (*coh. II Cyrrhestarum*) rado su prikazivali strelice, tobolac i luk na svojim nadgrobnim stelama.

Nakon Kaligulina ubojstva, potpuno neočekivano i u bizarnim okolnostima (pretorijanci su ga pronašli sakrivenog iza zavjese i rugajući se proklamirali ga za cara) na vlast je godine 41. došao Klaudije. Unatoč njegovim fizičkim i mentalnim problemima, čini se uglavnom hinjenim da bi opstao u razračunavanjima julijevsko-klaudijevske dinastije, pokazao se kao dobar car. Na njegovo mjesto pretendirali

Imperatores militesque **DNUM**

su, međutim, mnogi ugledni senatori, kao dio stoljetnih razračunavanja moćnih obitelji, što je dovelo do brojnih urota za svrgavanje Klaudija. Jednu od njih zavjerenici u Rimu povelu su uz pomoć Lucija Aruncija Kamila Skribonijana, tadašnjeg namjesnika i zapovjednika dviju legija u provinciji Dalmaciji. Urota je propala, tobože, zbog lošeg znamenja koje su vidjeli legionari u Burnumu i Tiluriju. Skribonijana je ubio običan vojnik na otoku Visu kamo je pobjegao, a u Rimu je održano znamenito suđenje pohvatanim urotnicima kojem je nazočio i car Klaudije. Arija, žena zavjerenika Cecinae Pete danima je slušala nemušta i kukavička opravdanja svog muža. Prijetila je opasnost da zbog veleizdaje cjelokupna imovina bude konfiscirana, a obitelj pobijena ili rastjerana. Stoga, se Arija ustala i pred cjelokupnom publikom zarila sebi nož u prsa rekavši: „Vidiš Peto da ne boli“. Posramljen, njezin se muž ubio, što je prema

rimskim shvaćanjima bio častan izlaz kojim je osigurao budućnost obitelji. Svi rimski pisci zabilježili su tu znamenitu epizodu koja je izražavala duh i čvrstinu rimskih žena. Cijeli događaj i suđenje, imali su dugotrajne reperkusije. Zahvalan za lojalnost XI. i VII. legije car im je dodijelio počasnu titulu *Claudia pia fidelis* koju nose od 42. godine, što je arheolozima važan podatak koji omogućava datiranje mnogih spomenika. Još je važnije što je Klaudije uložio golemo sredstva i promijenio urbanu fizionomiju Burnuma. Fragmentarni natpis pronađen u legijskom logoru dokazuje da je zapovjedna zgrada (*principia*) izgrađena iznova, a s njom vjerojatno i druge građevine u tvrđavi. Na temelju sitnog materijala nađenog u slojevima ispod amfiteatra vrijeme njegove izgradnje određeno je u godine neposredno nakon Skribonijanove pobune. Nalazi pečata XI. legije s oznakom *CPF* na krovnim crijepovima (*tegulae*) indicija su

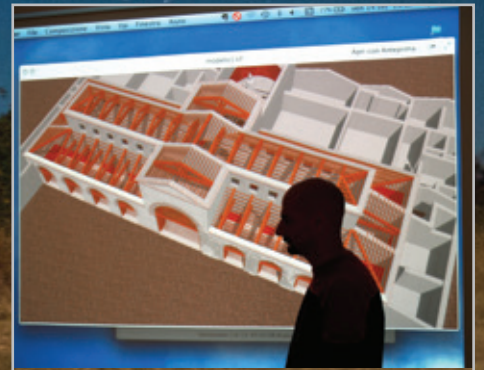

da je jedna građevinska faza vojnog vježbališta (*campus*) također iz tog vremena. Zahvaljujući tom arheološkom otkriću u Burnumu, identificirane su slične građevine na arheološkim lokalitetima u Nizozemskoj, Švicarskoj i drugdje, a nije isključeno da je arhitektonski koncept prvi put primjenjen baš u provinciji Dalmaciji, odnosno u Burnumu. U Vegetijevom ratnom vojnom priručniku ističe se važnost treninga za borbenu spremnost vojnika.

Samoubojstvo Nerona 68. god. označilo je kraj Julijevsko-klaudijevske dinastije. Nasljednik nije istaknut pa je izbio građanski rat, a iduća godina nazvana je godinom četiri cara. Galba, Oton i Vitelije ubrzano su se mijenjali na prijestolju. U borbama u Italiji sudjelovala je i tada jedina legija koja je stacionirala u Dalmaciji, *Legio XI CPF*. U stari stacionar više se nije vratila, umjesto nje pobjednički car Vespa-

zijan, rodonačelnik dinastije Flavijevaca, u Burnum je poslao IV. legiju (*III Flavia felix*), formiranu od dvije legije rasformirane 70. god. Carsko ime koja ona nosi i prvi logor u koji je upućena pokazuje da je Burnum imao veliki značaj za Vespazijana. To se vidi i iz monumentalnog carskog natpisa postavljenog 76./77. god. iznad južnog ulaza u amfiteatar, koji je tada dobio presvođene prolaze u arenu i nove tribine gledališta. Čini se da je upravo u vrijeme kada IV. legija boravi u Burnumu njezin senatorski zapovjednik Tidije Javolen Prisko, rodom iz logoru susjedne Varvarije, koji je u rimskoj povijesti ostao zabilježen kao jedan od važnijih pravnih teoretičara. Dugo se vremena držalo da je cijela provincija Dalmacija ostala bez legija kada je oko 84. godine Burnum napustila IV. legija, pred kraj života Domicijana, zadnjeg cara favijevske dinastije. Zahvaljujući recentnim arheološkim istraživanjima, koje provode Gradski muzej Drniš, Katedra za antičku arheologiju Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru i Sveučilište u Bologni kao dio kulturološko-turističkih planova NP Krka, čini se izvjesnim da IV. legiju u Burnumu zamjenjuje VIII. legija (*Legio VIII Augusta*) ili barem jedan njezin dio. Ta legija koja je imala snažan inženjerijski karakter izvodila je važne vojničke građevinske radove po cijelom Carstvu. Čini se da je krajem prvog stoljeća ona u Burnumu podigla novu, monumentalnu zgradu vojnog vježbališta. U njoj je privremeno mogao biti smješten dio vojnika iz armije cara Trajana na proputovanju u Drugi dački rat 105. god. Naime, po okončanju Prvog rata i potpisivanju mirovnog sporazuma s Dačanima 102. god. car je izdao naloge za pripremanje nove ekspedicije. Dio vojnih snaga i logistike, uključujući i cara u pratnji perotrijanaca jedne noći isplovio je iz neke luke na italskoj obali Jadrana, pretpostavlja se iz Ankone, i pristao u nekoj dalmatinskoj luci. Ovi podatci dešifrirani su iz prikaza na golemom spiralnom reljefu na stupu podignutom kao vizualni simbol iznad grobnice u kojoj su kasnije

sahranjeni pepeoni ostaci cara Trajana. Car je izabrao događaje iz dva dačka rata za temu koja je obilježila njegov život. Nekoliko epizoda odlaska u Drugi dački rat prikazuje gradove u provinciji Dalmaciji. Na jednoj od njih vidimo gradske dužnosnike a iza njihovih leđa prikazana je stilizirana vojnička utvrda s dva vojnika u punoj ratnoj opremi koji isto tako iščekuju Trajanovu vojsku. To mogu biti jedino legionari VIII. legije, što bi značilo da je logor u Burnum još uvijek vojni punkt u prvim godinama 2. st.

Nakon smrti, cara Trajana nasljedio je adoptivni sin Hadrijan, s kojim završava stoljetna vojna povijest Burnuma. Iz nekoliko natpisa vidimo da je, kao nagradu domorodačkm Burnistima i stanovništvu kanaba, dodijeljen status grada – municipija. Takav privilegirani status uvijek se postizao lobiranjem na carskom dvoru, pa možemo nagađati da je određenu ulogu u tome mogao imati Marcije Turbon, domaći čovjek rođen u Epidauru (današnji Cavtat) u provinciji Dalmaciji. On je svoju karijeru

počeo graditi u doba Trajana, zajedno s njegovom vojskom prošao je kroz Burnum na putu u Daciju, a po trijumfalnom završetku rata bio je vodeći čovjek za organizaciju transporta golemog ratnog plijena u Rim, koji je uključivao i pedesetak tisuća zarobljenika – robova. U vrijeme kada se proslavio gušenjem židovske pobune na Cipru i u Egiptu, već je prijateljevao s budućim carem Hadrijanom, koji ga je po dolasku na vlast postavio na najviši položaj koji je mogao doseći pripadnik viteškog staleža, tj. postavljen je za zapovjednika pretorijanaca, što je ujedno bio i položaj neke vrste državnog tajnika.

Iako su ga postrojbe napustile, Burnum nije posve izgubio vojnički značaj. Već odavno Dalmacija nije bila u središtu vojno-političkih zbivanja, koja su se premjestila na panonski limes na Dunavu. Uz Siriju, Panonija je bila najvojničkija provincija Rimskog carstva. Četiri legije u Vindoboni, Karnuntu, Brigeciju i Akvinku i desetine auxilijarnih postrojbi činile su korpus od barem četrdeset tisuća vojnika, kojem je gravitirao nekoliko puta veći broj stanovnika koji su živjeli od vojske. Iako je vojska djelomice zadovoljavale vlastite potrebe, krupan dio opskrbe hranom i drugim potrebštinama namirivali su trgovinom, uključujući i prekomorske Transporte žita, ulja i vina. Zato luka u Skardoni nije izgubila prometni značaj nakon što vojska odlazi iz Burnuma. Nedavno otkrivena, osamsto metara duga obala za pristajanje konvoja brodova u Skardoni i dalje je bila u funkciji.

Kroz 2. st. u provinciji Dalmaciji strukturira se mreža beneficijarskih postaja. Beneficijari su bili dio osoblja oficija – stožera namjesnika provincije Dalmacije, a dio svojih dužnosti obavljali su kao terenci u jednogodišnjoj službi, pa tako i u postaji Burnum. Služeći kao spona između namjesnika provincije, lokalnog stanovništva i vojske, jedna od njihovih zadaća mogla je biti osiguravanje velikih opskrbnih transporta za legije u Panoniji, čiji su pripadnici formalno bili i dalmatinski beneficijari. Najviše šturih podataka o tim vojnicima-službenicima nalazimo na votivnim žrtvenicima koje su oni podizali bogovima na nastupu na dužnost i pri odlasku s nje. Kako su beneficijari bili dio državne administracije, posvete su uvijek upućivali Jupiteru, vrhovnom rimskom božanstvu, uz njega koji put i nekom drugom bogu, a sve redo-

vitija bila je i posveta *pro salute imperatoris*, za carski integritet. Tako se i na žrtvenicima sve više vidi širenje predodžbe koja je sve više bila uvriježena među pukom da su carevi bogovi ili barem njihovi eksponenti na Zemlji.

Znameniti bojevi koji su se odvijali na prostoru oko rijeke Krke, postrojbe goleme vojničke reputacije koje su u boravile u Burnumu, moćni ljudi rimskog svijeta koji su ga pohodili i događaji koji su odjekivali u Carstvu integralni su dijelovi arheološkog nasljeđa tog mjesta i dokaz da je on kulturološki od svjetskog značaja. NP Krka u svojoj turističkoj ponudi pejzaž prirodnih bogatstava dopunit će oživjelim duhom prošlih vremena.

